

Harvinainen näkökulma piirustustaiteen paikkoihin

Ville Lukkarinen: *Piirtäjän maisema. Paikan kokeminen piirtämällä*. SKS 2015.

Piirtäminen on arvostettu klassinen taito ja piirustus vanha taiteenlaji, jolla on vakiintuneet käytäntönsä. Piirtämällä taiteilija tekee muistiinpanoja, luonnostelee ja myös pitää päiväkirjaa. Piirtäjä merkitsee havaintojaan, kohtaa ympäristönsä, käy sen kanssa vuoropuhelua ja joskus sulautuu siihen.

Piirtäminen on kehollinen kokemus ja tapa merkitä paikka, sen luonne ja tunnelma. Siinä on lähtökohta taidehistorian professori Ville Lukkarisen kirjalle, joka korostaa taiteilijoiden eri paikoista ilmentämiä suoria kokemuksia. Piirtämisen luonteen mukaisesti ne ovat välittömiä, mutta usein kiinni joissakin taidehistorian ja maiseman kuvaamista koskevissa sopimuksissa.

Kirjan keskiössä ovat luonnossa liikkuvat piirtäjät, taiteilijat ja heidän teoksensa, joista osa kytkeytyy muilla taiteenaloilla, kuten musiikissa ja kirjallisuudessa käsitelyihin vaeltamisen ja elämänkulun teemoihin. Kuvauksiin saatetaan silloin liittyä myös muistoja ja melankoliaa, jopa ajatuksia kuolemasta. Piirtävistä taiteilijoista moni noudattelee tavallaan romantiikan ajalla suosittua vaeltamisen perinnettä ollen silti kiinni omassa ajassa ja sen asenteissa.

Piirtäminen ei rajoitu vain kynään, liituun tai hiileen. Siihen tarvitaan joskus myös tussi- tai vesi-

värisiveltimiä, ja välillä piirtämisen ja maalaamisen väliset erot ovat hienovaraiset. Myös paperin materiaali tai piirustus pohjan väri on osa teosta.

Lukkarinen harrastaa itsekin piirtämistä, mutta tässä kirjassa hän on päätoimissaan tutkijana, joka keskittyy tarkastelemaan maiseman piirtämistä ja kohtaamista sekä, kuten hän sanoo, luonnossa luonnostelua. Kuvaa piirtäjä sitten maisemaa, jotakin esinettä, eläintä tai ihmistä, se on ympäristökokemus, korostaa tutkija, joka on käyttänyt työnsä apuna montaa taiteen ja myös filosofian historian reittiopasta.

Tutkimuksissaan ja kirjoissaan Lukkarinen on käsitellyt aiemminkin samasta näkökulmasta eri taiteilijoiden teoksia. Kohteen valinta ja piirtäjän katse ovat siis kiinni eri aikakausien kulttuurisissa ja taidehistoriallisissa konventioissa, Lukkarinen osoittaa. Niiden vaikutuksesta taiteilijoiden teokset muistuttavat toisiaan tai eroavat keskenään kulloinkin havainnoidusta maisemasta huolimatta.

John Ruskin oppaana

Kirjassa viitatuista oppaista keskeisin lienee lukuisista asioista kiinnostunut 1800-luvun englantilainen taidekriitikko, tutkija, kirjailija ja piirtäjä John Ruskin (1819–1900), joka kirjoitti aikoinaan paljon piirtämisestä ja perusti esseensä omiin innoittuneisiin kokemuksiinsa. Ruskinin piirtäminen on Lukkarisen mukaan havainnoivaa ja samaan aikaan maisemaan sulautuvaa mietiskelyä. Ruskin keskittyi lähinnä maisemiin historiallisissa kaupunkikohteissa ja rajatuissa luontopaikoissa matkoilla, joita hän teki Englannin lisäksi Italiassa, Ranskassa ja Sveitsissä.

Piirtämistä ovat pohtineet ja siitä kirjoittaneet useat taiteilijat, tutkijat, filosofit ja teoreetikot. Kirjan viitekehyksessäkin heitä on monia, kuten Paul Cézannen taidetta tutkinut ranskalainen fenomenologi Maurice Merleau-Ponty (1908–61) tai Yhdysvalloissa asu-

va englantilainen nykytaiteilija David Hockney (s. 1937). Kummankin kirjoituksissa piirtäminen on paikkaan kytkeytyvä ympäristöllinen taidemuoto. Se on tilallista ja kehollista tavalla, jota esimerkiksi Hockneyn näkökulmasta valokuvaaminen ei voi olla.

Hockneyta kiehtoo Ruskinin lailla piirtämisen välittömyys. Hänen mukaansa kameralla otettu kuva litistää maiseman pinnaksi, se ei pysty välittämään tilan ulottuvuutta. Lukkarinen muistuttaa myös käsite- ja ympäristötaiteilija Lauri Anttilasta (s. 1938), joka on tähdentänyt maiseman ympäröivän ihmistä. Anttilan näkökulmasta kamera ja perinteinen keskeisperspektiivi yksisilmäistävät tavan katsoa maailmaa.

Luonto on katsojaa ympäröivän paikan läsnäoloa. Paikan ominaisuuksia ovat myös äänet, hajut ja konkreettinen materia. Ympäristö koetaan pieninä fragmentteina, pala palalta, ajallisena prosessina, tapahtumina ja polkuina.

Piirtäminen on välitöntä, suoraa ja nautinnollista, Lukkarinen muistuttaa. Piirustus on myös abstraktio, graafiset jäljet eivät ole selkeitä kielellisiä merkkejä. Viivoja käyttämällä voi esittää ruohonkortta, kattorakennetta tai tummaa pilveä, kuten Vincent van Gogh. Paperi on usein muutakin kuin tausta, se voi olla taivasta, talon seinää tai ihmisen ihoa.

Kun Suomi näyttää Ranskalta

Keskittymällä piirtämiseen paikkasidonnaisena taiteena Lukkarinen muistuttaa läpi koko kirjan, miten kuvaamisen vakiintuneet käytännöt määrittelevät taiteilijoiden tapaa nähdä ympäristöä. Runsaan ja perusteellisuudessaan antoisin johdantoluvun jälkeen tutkimus jatkuu viidessä luvussa. Niistä kukin keskittyy yhteen Suomessa vaikuttaneeseen taiteilijaan, joiden piirroksia eritellään niitä määritelleiden maisemankuvauksen konventioista käsin. He ovat Werner Holmberg (1830–60), Albert William Finch (1854–1930), Kalle Carlstedt (1891–1952), Helmi Kuu-

si (1913–2000) ja Carl Wargh (s. 1938). Osa heistä tunnetaan pikemmin maalareina.

Johdantoluku ja taiteilijakohtaiset luvut sen jälkeen avaavat katsojan silmiä. Itse kirjaan paneutuminen on prosessi ja taidehistoriansakin tuntevalle lukijalle avartava kokemus.

Lukkarisen teos on monella tapaa harvinainen esitys piirustustaidesta, jota on perinteisesti tutkittu lähinnä tekniikkaan ja tyyleihin sidottuna lajina. Etenkin Suomessa sitä käsittelevää kirjallisuutta on ilmestynyt hyvin vähän.

Tässä esittelyssä en ole voinut paneutua kirjan runsaaseen antiin kuin vain lyhyesti viitaten. Paikkaan sitoutunut piirustustaidede koostuu usein havaintoja ja aistimuksia välittävistä fragmenteista. Niitä kuvatessaan taiteilijat ovat sulautuneet ympäristöönsä tai tarkastelleet sitä etäältä, poikkeamatta polulta metsään.

Eroja on jo piirtäjien tavoissa saavuttaa kohteensa. Holmberg välineineen käveli maanteillä, poluilla ja jokivarsilla ja pysähtyi väliillä kuvaten yksityiskohtia tai pannaamoja niin Saksassa kuin Suomessa. Tavoitteena oli löytää ”koskematon” luontoa.

Maisemissa onkin eroja. Suomen näkymät eivät muistuta Italiaa tai Ranskaa, ja silti niitä on saattanut kuvata ranskalais-englantilaisista jokivarsien kaupunkiluonnon konventioista käsin. Niin teki 1900-luvun alussa belgialais-syntyinen Finch.

Kirjan taiteilijoista elossa on vain vaasalainen Wargh, jonka rinnalla Pohjanmaalla Lukkarinen on kulkenut. Wargh ajaa autolla eri paikkoihin, pysäköi ja kävelee siten. Teokset ovat yhdistelmä akvarellimaalausta ja piirtämistä. Fragmentteja yhdistellen ne vievät aistimelliseen tilakokemukseen, jonka taiteilija kuvaa ollen maisemassa läsnä itse.

MARJA-TERTTU KIVIRINTA

Kirjoittaja on filosofian tohtori, taidehistorioitsija ja -kriitikko.